

УДК 371

О.М. Торубара, К.В. Титаренко

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються педагогічні напрямки, що сприяють ефективності процесу формування художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій. Розглядаються методи навчання, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей.

Ключові слова: *здібності, художньо-творчих здібності, дидактичні принципи, методи навчання, творчість, творча діяльність.*

Освітній процес в педагогічному вищому навчальному закладі сьогодні переважно спрямований на розвиток інтелекту студентів, на розширення їх теоретичних знань, в той час як особистісна мотиваційна сфера також потребує розвитку. А духовний світ студента, його ціннісні орієнтації, творчі здібності, інтереси і мотиви – це та першооснова, яка протягом всього його подальшого життя визначає інтелект, раціональне осмислення навколишньої дійсності, професійну спрямованість, керує кожною дією. У зв'язку з цим надзвичайно важливим стає вивчення питань формування педагогічної культури вчительських кадрів.

Мова йде про необхідність створення таких умов, які в максимальній мірі розкривають художньо-творчі здібності та творчий потенціал майбутніх вчителів. Тому головна мета цієї статті полягає в ознайомленні з методами й прийомами розвитку художньо-творчих здібностей, необхідних під час проведення занять з фахових дисциплін майбутніх вчителів технологій.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що багато вітчизняних (А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Шадріков, С. Шацький) та зарубіжних (Дж. Гілфорд, С. Грузенберг, Т. Кун, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Торренс) вчених присвячували свої праці художньо-творчим здібностям.

Деякі аспекти проблеми розвитку здібностей студентів розглядалися В. Зінченком, В. Крутецьким, В. Кузіним, М. Ростовцевим, А. Терентьевою, Н. Шабановою, О. Шороховою [1; 2; 6], які внесли певний внесок у вирішення низки питань даної проблеми. Вони обґрунтували необхідність і розкрили актуальність розвитку творчих здібностей студентів, учнів художньо-графічних відділень педагогічних коледжів, училищ, ліцеїв на заняттях малюнком, живописом, композицією.

Заняття з фахових дисциплін покликані розвивати здібності студентів до самовираження, розкривають їх творчий потенціал, загострюють почуття прекрасного. Для підвищення зацікавленості студентів до художньої творчості необхідно, на наш погляд, розвивати у них поряд з даними здібностями емоційно-творче ставлення до того чи іншого виду діяльності, сприяти радісному очікуванню цікавої роботи і можливості продемонструвати свою точку зору, показати своє "я".

Головне у творчості – не зовнішня активність, а внутрішня – акт створення "ідеалу", образу світу, де проблема відчуження людини і середовища дозволена. Зовнішня активність є лише відображенням внутрішньої.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства і системи освіти як одного з його найважливіших соціальних інститутів неухильно зростає потреба в компетентних фахівцях з творчим складом розуму, здатних знаходити нові шляхи і методи в науці, техніці, економіці, управлінні.

Рішення проблеми формування у фахівця творчого ставлення до своєї справи можливо лише через реалізацію ідеї безперервної освіти, яка здійснюється через поєднання самоосвіти з наданням можливості в будь-який момент скористатися допомогою висококваліфікованих викладачів і фахівців. У зв'язку з цим повинна змінюватись модель освіти в цілому: на наш погляд, з виховання, орієнтованого на підготовку фахівця, функціонера, на спеціаліста, в основі якого – вільний розвиток особистості, формування здатності до саморозвитку.

Тому підготовка майбутніх вчителів технологій високої кваліфікації і створення сприятливого ґрунту для творчості – найважливіша умова формування і швидкого розвитку художньо-творчих здібностей.

Педагогічна система соціокультурної адаптації молоді в процесі художньо-творчої діяльності у вузі повинна бути спрямована на:

- створення і реалізацію програм соціокультурної адаптації особистості в процесі художньо-творчої діяльності, що сприяють повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку студентів, а також формуванню в них здібності до саморозвитку, самовизначення і самореалізації;

- сприяння педагогічним працівникам ВНЗ у формуванні у студентів принципів взаємодопомоги, толерантності, милосердя, відповідальності і впевненості в собі, спроможності до активної взаємодії без ущемління прав та свобод іншої особистості; адекватної життєвої перспективи і активної життєвої позиції учнів за рахунок розширення її мистецької сфери існування;

- створення умов для самовираження студентів на основі всебічного врахування особистих особливостей і проявів активності в художньо-творчої діяльності з урахуванням професійної сфери;

- розкриття універсальних розвиваючих, пізнавальних та інформаційних можливостей мистецтва; способів їх застосування для забезпечення навчального та виховного процесів у вузі з урахуванням різних професійних інтересів і спеціалізацій студентської молоді;

- навчання позитивним стратегіям пристосування особистості до культури і соціуму та створення умов для соціокультурної ідентифікації учнів, що забезпечує їх позитивним соціокомунікативним досвідом і прилученням до культурних цінностей, а також включає учнів у функціонування системи сучасної культури в цілому.

Розвиток художньо-творчих здібностей у системі професійної підготовки студентів технологій визначає реалізацію основних дидактичних принципів навчання.

На сьогоднішній день в педагогічному процесі застосовуються такі дидактичні принципи:

– принципи організації педагогічного процесу для розвитку здібностей студентів у декоративно-прикладної діяльності (принципи науковості, наочності, послідовності та системності, єдності свідомості та діяльності, зв'язку з життям і практикою);

– принципи управління і керівництва розвитком здібностей студентів на заняттях декоративно-прикладним мистецтвом (принципи характеру навчання, що розвиває і виховує, врахування індивідуальних особливостей особистості, свідомості, творчої активності та самостійності, доступності і посиленої при достатньому рівні його складності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, проблемного навчання).

Принцип науковості – одним з провідних принципів навчання, виховання і розвитку. Він спрямовує процес художньо-педагогічної освіти та розвитку художньо-творчих здібностей відповідно до сучасного рівня розвитку науки і техніки, з досвідом, накопиченим народом. Його суть полягає у тому, що студенти в ході навчального процесу отримують науково-обґрунтовані перевірені практикою відомості, основи теоретичних знань з галузі народного мистецтва. Відповідно до цього принципу регулюються етапи розвитку художньо-творчих (спеціальних) здібностей студентів, а також методи, форми і засоби організації навчальної діяльності.

Принцип наочності має на увазі використання на заняттях декоративно-прикладним мистецтвом різних засобів наочності, а саме ілюстративний матеріал творів мистецтва, відеоматеріал, графічні засоби, наприклад, технологічні карти, вироби декоративно-ужиткового мистецтва. застосування цих засобів суттєво впливає на розвиток художньо-творчих здібностей студентів та вміння художнього моделювання світу. В процесі засвоєння вмінь та навичок набувається досвід творчої діяльності, розвиваються художні здібності студентів в області кольорово- і формоутворення,

освоюються просторові уявлення, навички декоративно-ужиткової діяльності та дизайну.

Композиційна культура в області образотворчої діяльності формує образне сприйняття форм світу, їх багатовимірну варіативність, розвиває просторове і колористичне відчуття у всьому різноманітті і багатстві і візуальну культуру в цілому.

Принцип послідовності та системності визначає засвоєння студентами знань, умінь і навичок у певному логічному зв'язку. Це сприяє більш успішному інтелектуальному, емоційному, естетичному розвитку учнів, пізнанню навколишнього світу. Організація навчального процесу згідно з цим принципом, сприяє правильному плануванню навчальної та творчої діяльності, сприйняттю, осмисленню та аналізу творів народної творчості.

Основною формою принципу єдності свідомості та діяльності є художньо-творча діяльність, на основі якої відбувається процес формування креативних якостей особистості, тому що саме ця сфера найбільш активно виявляє її емоційно-ціннісні координати, творчі потенції, специфічні зв'язки і стосунки зі світом. Творче формування особистості дозволяє студентові відкрити багатовимірність власного світу і багатогранність світу зовнішнього у своїй єдності. Художньо-творча діяльність базується на внутрішній інтенції людини і безпосередньо пов'язаній з її духовними переживаннями та потребами.

Велике значення в організації процесу розвитку художньо-творчих здібностей студентів має принцип зв'язку з життям і практикою. Цей принцип стимулює студентів використовувати отримані знання у вирішенні практичних завдань, аналізувати і перетворювати навколишню дійсність, що формують власні погляди. Він реалізується в процесі широкого використання на заняттях декоративно-ужитковим мистецтвом місцевого краєзнавчого матеріалу, формувати у них любов до рідної культури, відчуття її національної своєрідності, прагнення продовжувати художні традиції, закладені нашими предками.

Особливу увагу слід приділяти знайомству з мистецтвом рідного краю, з творчістю професійних і народних майстрів, місцевими художніми пам'ятками. Вивчення учнями пам'яток архітектури та образотворчого мистецтва, художніх ремесел і художніх промислів, сформованих на їх основі художніх традицій свого регіону, рідного міста, села, не тільки сприяє залученню студентів у творчість на основі місцевих традицій, але й прищеплює любов до рідного краю, повагу до людей, що живуть поруч, формує бажання берегти і примножувати художнє надбання свого регіону.

Змістовне завдання пов'язане з освоєнням мистецької спадщини, сприяє вивченню предмета на мистецтвознавчому рівні. Його завданнями є формування ключових орієнтирів сприйняття творів образотворчого мистецтва, розширення художнього кругозору учнів, вивчення теоретичних основ образотворчого мистецтва, освоєння його мови, системи виражальних засобів. У результаті освоєння змісту даного рівня студенти отримують уявлення про роль мистецтва в житті людини і суспільства, основи вітчизняного та світового мистецтва, особливості різних видів і жанрів образотворчого мистецтва, їх взаємозв'язку. Основою вивчення творів мистецтва є розвиток навичок сприйняття художнього образу, освоєння видатних творів вітчизняного та світового образотворчого мистецтва, формування знань і уявлень про творчість художників.

Завданням естетичного освоєння світу як складової частини художньої діяльності студентів є освоєння ними естетичних і етичних цінностей національної та світової культури, формування розуміння значущості духовно-естетичного вдосконалення людини, формування уявлень про естетичні своєрідності природного світу і світу "другої природи" – архітектурної і предметного середовища проживання людини – і вплив їх на життєдіяльність людини.

Активно розвиває художньо-творчі здібності художньо-творча діяльність, а саме участь в різних виставках, конкурсах, екскурсіях.

До другої групи основних дидактичних принципів відносяться принципи характеру навчання, що розвиває і виховує, які забезпечуються мистецтвом спілкування педагога. Він із самого початку закладений в понятті процесу навчання, виховання та розвитку, який полягає у спільній діяльності студента і викладача. Спільна діяльність, художника-педагога та його учня-студента спрямована не тільки на досягнення навчальних цілей, оволодіння знаннями, вміннями та навичками в сфері декоративно-ужиткового мистецтва, але і на формування певних естетичних і моральних якостей. Цей принцип тісно пов'язаний з принципом врахування індивідуальних особливостей.

У принципі свідомості, творчої: активності студентів у процесі навчання враховується необхідна єдність між діяльністю викладача і студента. Цей принцип відображає активну роль студента в педагогічному процесі.

Для розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій в процесі вивчення спеціальних дисциплін слід використовувати творчі завдання, які формують особливий стиль мислення, самостійність в діяльності, особистісний розвиток студентів.

У психолого-педагогічній науці виділяються наступні види творчих завдань: завдання на трансформацію; на формулювання проблемних питань; на. висування оригінальних ідей, альтернативних доказів; на пошук множин варіантів вирішення проблеми; на планування експерименту; завдання на самостійне використання джерел інформації.

Принцип проблемного навчання – це така організація навчального процесу, яка включає в себе створення проблемної ситуації, формування у студентів потреби у рішенні проблеми, що виникла, залучення їх до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками.

Таким чином, в сучасній педагогічній науці виділяються, дві великі групи, загальнодидактичних принципів, які в сукупності забезпечують процес творчої діяльності студентів.

Реалізація основних дидактичних принципів навчання можлива при створенні певних педагогічних умов.

Методи навчання в системі вищої професійної освіти є одними з педагогічних умов, від яких залежить сам навчальний процес і результати навчання в цілому. Вони застосовуються в єдності з певними дидактичними засоби.

В. Сластьонін відзначає, що "методи цілісного педагогічного процесу – це способи професійної взаємодії педагога і учнів, з метою вирішення освітньо-виховних завдань" [5, с. 296].

У педагогіці існує велика кількість класифікацій методів навчання. На основі загальноприйнятих методів ми спробували виділити найголовніші, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей. До них відносяться такі методи:

– інформаційно-рецептивний – направлений на розвиток творчого сприйняття та розуміння предметів декоративно-ужиткового мистецтва;

– репродуктивний – відтворена репродукція як засіб повторення готових зразків або робота за готовими зразками, термінологічно вживається не лише в дидактиці, а й в образотворчому мистецтві, архітектурі, інших видах творчої діяльності;

– частково-пошуковий – спрямований на формування необхідних знань, умінь і навичок, що забезпечують високий рівень розвитку художньо-творчих здібностей, на формування особливого стилю розумової діяльності, дослідницької активності, самостійності, і полягає в підготовці і застосуванні проблемних ситуацій, творчих завдань.

– дослідницький – розвиває творчі вміння та навички; формує творче професійно-орієнтоване мислення [4];

– асоціативний – застосовується для розвитку зв'язку між художнім, образно-асоціативним і логічним мисленням, тобто між роботою правого і лівого півкуль, які підтверджують чи спростовують роботу творчої уяви і образно-асоціативного мислення;

– порівняння та узагальнення – сприяє порівнянню та узагальненню різних зразків моделей або малюнків;

– декоративної інтерпретації та стилізації – дозволяє досягти високого рівня виразності декоративної композиції і сприяє розвитку образно-асоціативного мислення, образно-асоціативного уяви, емоційно-асоціативного сприйняття, площинно-орнаментального бачення;

– метод емоційного сприйняття – сприяє формуванню цілісного образу предмета, на підставі якого через концентрацію, тобто більш чітко, узагальнене сприйняття, будується художньо-творча діяльність;

– методи проектування – націлені на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [3, с. 8]. Діяльність студентів при використанні цього метода розрахована на розвиток творчого мислення, творчих здібностей в основі якого лежить особистий досвід.

– евристичні методи – сприяють розвитку творчої фантазії та уяви, знаходженню нових шляхів рішення під час розв'язання творчих завдань.

Застосування на заняттях дидактичних принципів у сукупності зі спеціальними методами навчання студентів і методично продуманими формами організації навчання, забезпечує оптимальну реалізацію навчальних завдань. Методика процесу розвитку художньо-творчих здібностей у студентів на заняттях зі спеціальних дисциплін дозволяє виділити наступні істотні компоненти навчання:

– тісний взаємозв'язок теоретичного курсу навчального матеріалу з практичною частиною;

– необхідність розробки комплексу вправ аналітичного, дослідницького і практичного характеру;

- спрямованість кожного навчального завдання на вирішення творчих завдань;
- постановка навчальних завдань, спрямованих на виявлення специфіки образної мови спеціальних дисциплін (формування, просторова композиція, декоративність, пластичність, колорит і т.д.);
- використання наочного матеріалу;
- активізація у студентів потреби у творчому пошуку за допомогою постановки завдань проблемного типу;
- взаємозв'язок методів розвитку художньо-творчих здібностей з урахуванням індивідуальних особливостей студентів;
- застосування комплексного підходу при навчанні, спрямованого на придбання професійних художніх і педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутнього вчителя технологій.

Таким чином, художньо-творча діяльність є одним із найважливіших чинників, яка активно формує особистість майбутнього вчителя технологій, що виявляє і затверджує його індивідуальність, потрібно створювати такі педагогічні умови, в яких студенти зможуть зайняти активну особистісну позицію, найбільш повно виявити свої схильності і здібності, реалізувати свої потреби та інтереси в системі вищої освіти.

Література:

1. Крутецкий В.А. Проблема способностей в психологии / В.А. Крутецкий. – М.: Знание, 1971. – 109 с.
2. Кузин В.С. Основы обучения изобразительному искусству в школе: пособие для учителей. 2-е изд., доп. и перераб. / В.С. Кузин. – М.: Просвещение, 1999. – 234 с.
3. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці / під ред. О.М. Коберника. – Науковий світ, 2005. – 92 с.

4. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие / под ред. М.В. Буланова-Топоркова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2002. – 660 с.
5. Сластенин В.А. и др. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов / под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.
6. Ростовцев Н.Н., Терентьев А.В. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием / Н.Н. Ростовцев, А.В. Терентьев. – М.: Просвещение, 1987. – 176 с.

O.M. Torubara, K.V. Tytarenko

**ART DIRECTION FORMATION CREATIVE ABILITIES OF FUTURE
TEACHERS OF TECHNOLOGY**

The article discusses educational trends that contribute to the effectiveness of the formation of artistic and creative abilities of future teachers of technology. Methods of training that promote the development of artistic and creative abilities.

Key words: *abilities, artistic and creative abilities, teaching principles, teaching methods, creativity, creative activities.*